

ปัญหาการถูกรอนสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย

The Problem of Thai Buddhist Monk Being Limited of Political Right

พระครูปริยัติพัชรโบล (พรชัย ชมพูศรี)¹,

พระมหาภิรัฐกรณ์ อัสุมาลี² และ กาญจนา หาญศรีวรพงศ์³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

นักวิชาการอิสระ³

PhrakruPariyatpatcharobon (Phornchai Chomphusri)¹,

Phamahapirat Korn Angsumalee² and Kanjana Hansriworapong³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus^{1,2}

Indepent Scholar³

Corresponding Author, Email: krapom5942@gmail.com

บทคัดย่อ

พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมายในการเลือกตั้งในสังคมไทยนั้น ศาสนากับการเมืองสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออกมาโดยตลอด ในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และจับผู้ปลอมปนมาบวชให้สึกออกไป เป็นต้น ปัจจุบันนักการเมือง เป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ดูแลสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เมื่อนักการเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจการของคณะสงฆ์แล้วคณะสงฆ์ก็ควรจะมีสิทธิเลือกนักการเมืองเหล่านั้นด้วย โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นคนละสิ่งกับการเล่นการเมือง การที่พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (ดังเช่นในประเทศพม่า) มิได้หมายความว่าพระสงฆ์จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ถ้าหากพระสงฆ์จะลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็อาจกระทำได้โดยการลาสิกขา ก่อนแล้วจึงลงสมัครเลือกตั้ง ดังเช่นที่ข้าราชการมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน แต่ไม่มีสิทธิสมัครผู้แทนราษฎร ถ้าข้าราชการจะสมัครเป็นผู้แทนราษฎรได้ก็ต้องเมื่อลาออกจากราชการแล้วเท่านั้น อีกประการหนึ่งนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอื่น แม้จะทำหน้าที่นักบวช เช่น บาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือโตะอิหม่ามในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ก็ล้วนแล้วมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น ทำให้นักการเมืองมีความเกรงใจนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาเหล่านั้น ตรงกันข้ามพระสงฆ์ไทยซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ กลับถูกละเลยสิทธิอันชอบธรรมนี้ไป ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของ

* ได้รับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 20 มีนาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 27 มีนาคม 2568

ทางฝ่ายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง นักบวชศาสนาอื่น ๆ ที่เป็นพลเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นบาทหลวงในศาสนาคริสต์หรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอิสลาม เช่น อิมามโต๊ะครู หรือผู้ประกาศศาสนาฮินดูหรือศาสนาสิกข์ อันเป็นศาสนาที่เป็นทางการของไทย ล้วนแล้วแต่ได้รับสิทธิในฐานะพลเมืองไทยทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีสิทธิในการเลือกตั้ง หรือสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประชาชน และสิทธิอื่น ๆ ที่ตามมาจากการถือบัตรประชาชน แต่ทำไมพระสงฆ์ไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไทยจึงมิได้รับสิทธิเทียบเท่ากับนักบวชในศาสนาอื่นของไทย ทั้งที่เป็นศาสนาที่เป็นทางการเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ: ปัญหา; พระสงฆ์ไทย; สิทธิทางการเมือง

Abstract

Thai Buddhist monks and legal rights for election in Thailand are interwoven. In the past, government handled problems of the Buddhist clergy. For example, the government was the one who augmented the Buddhist clergy leader, scrutinized the Buddhist discipline of the monks, and arrested and forced fake monks to leave their monkhood. Nowadays, politicians have role to control activities of the Buddhist clergy; for example, Prime Minister and Deputy Prime Ministers are the one who directly take care of National Office of Buddhism; Culture Minister is also in charge of Department of Religion Affairs. However, Thai Buddhist monks are not allowed to participate in all political matters, even voting during election. This is different from other religious monks like, for example, Christian priests or Islamic priests, who have right to vote. It makes politicians feel courteous toward religious priests and authority. On the other hand, voting right of Thai Buddhist monks is neglected; this makes politician not courteous and listening to Thai monks as they have no power in controlling and scrutinizing politicians through election. Using voting right is different from becoming a politician. If a Thai Buddhist monk wants to become Member of Parliament, he first needs to leave the Buddhist monkhood. In Thailand, other religious priests are allow to have rights as ordinary Thai people should have like, for example, right to vote, right to hold Identification Card, etc. But why are Thai Buddhist monks not given the same right as Thai citizen should be.

Keywords: Problem; Thai Buddhist monk; Political Right

บทนำ

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย ด้วยการบัญญัติรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน จึงเห็นได้ว่าภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญประชาชนทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่อย่างไรก็ตามในอีกมุมหนึ่งของสังคมไทย ประชาชนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อยถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ เพียงเพราะว่าบุคคลเหล่านั้นถูกเรียกว่า “พระสงฆ์” ในแง่หนึ่งพระสงฆ์คือสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกแง่หนึ่งพระสงฆ์ก็คือประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังมาตรา 4 ที่ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” กระทรวงกลาโหมกำหนดให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องไปเกณฑ์ทหารในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง แต่กระทรวงมหาดไทยกลับปฏิเสธสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของพระสงฆ์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังนั้น การตีความสิทธิและหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะประชาชนของกระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย จึงน่าจะขัดแย้งกันทั้ง ๆ ที่ทั้งคู่ต่างก็เป็นหน่วยงานของรัฐ โดยที่กฎระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่ห้ามไม่ให้พระสงฆ์ไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้ง ก็ด้วยเหตุผลว่า พระสงฆ์ไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องสกปรก พระสงฆ์จึงไม่ควรเข้าไปแปดเปื้อนกับความสกปรกของการเมือง ถ้าหากข้อสมมติฐานที่ว่าการเมืองคือสิ่งสกปรก (ไร้อริยธรรม) เป็นจริงแล้ว พระสงฆ์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจริยธรรม ก็ยังจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องให้มาก เพื่อที่จะชำระล้างการเมืองที่สกปรกให้เป็นการเมืองที่สะอาดให้ได้ และอาจถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เสียก็ได้

ในฐานะผู้นำทางจริยธรรม พระสงฆ์มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งแก่นักการเมืองด้วย ปัจจุบันการสั่งสอนอบรมทางวาจาอย่างเดียวไม่เพียงพออีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่นักการเมือง จำเป็นจะต้องสั่งสอนอบรมด้วยการปฏิบัติในเชิงโครงสร้างด้วย การที่พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จะเป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ให้นักการเมืองต้องฟังพระสงฆ์มากขึ้น พระสงฆ์ซึ่งมีอำนาจทางจริยธรรมอยู่ในมือ ก็จะมีส่วนให้การเมืองมีจริยธรรมมากขึ้นในฐานะผู้นำชุมชน พระสงฆ์อาจใช้อำนาจทางจริยธรรมของตนช่วยแก้ปัญหาการซื้อเสียงหรือการทุจริตการเลือกตั้งในรูปแบบอื่น ๆ เมื่อพระสงฆ์และชุมชนรวมตัวกันและมีพลังในเชิงจริยธรรม นักการเมืองก็จะคิดถึงจริยธรรมมากขึ้นและการเมืองก็จะพลอยมีจริยธรรมเพิ่มขึ้นด้วย

ในสังคมไทยนั้นศาสนากับการเมืองสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาโดยตลอด ในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์และ

จับผู้ปลอมปนมาบวชให้สึกออกไปเป็นต้น ปัจจุบันนักการเมืองเป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เมื่อนักการเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจการคณะสงฆ์แล้ว คณะสงฆ์ก็จะมีสิทธิเลือกนักการเมืองเหล่านั้นด้วยโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อีกประการหนึ่ง นักบวชหรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอื่น แม้จะทำหน้าที่นักบวช เช่น บาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือโตะอิมามในศาสนาอิสลาม ก็ล้วนแล้วแต่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น ทำให้นักการเมืองมีความเกรงใจนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาเหล่านั้น ตรงกันข้ามพระสงฆ์ไทยซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ กลับถูกละเลยสิทธิอันชอบธรรมนี้ไป ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง

ดังนั้น บทความวิชาการนี้ จะนำเสนอเกี่ยวกับสภาพปัญหาของพระภิกษุ สามเณรในการมีสิทธิในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย แนวคิดและวิธีการส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนกับการเลือกตั้งของพระภิกษุ สามเณร ของประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญได้อย่างแท้จริง ดังคำกล่าวที่ว่า สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอ

พุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความเก่าแก่มากกว่า 2,600 ปี นับตั้งแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และทรงเริ่มประกาศพระธรรมคำสอนในชมพูทวีป แม้จะเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมลุ่มลึกและเน้นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ แต่ก็ไม่สามารถรักษาความมั่นคงในทุกดินแดนที่เคยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาได้อย่างถาวร สาเหตุแห่งความเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนานั้น ปราชญ์ได้วิเคราะห์ว่าเกิดจากหลายปัจจัย โดยมีสาเหตุสำคัญที่สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งอหิงสา มิได้มีแนวนโยบายในการล้มล้างหรือครอบงำศาสนาอื่น
2. มิได้กล่าวร้ายศาสนาอื่นหรือสร้างความขัดแย้งทางศาสนา
3. มิได้บีบบังคับให้นักปกครองหรือประชาชนเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ

แนวทางของพระพุทธศาสนานี้เอง ทำให้ขาดเครื่องมือในการอ้างอำนาจทางการเมืองเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจของรัฐ ตัวอย่างสำคัญคือ พระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงยึดมั่นในหลักพุทธธรรม ทรงประกาศให้เสรีภาพทางศาสนาแก่ประชาชนโดยไม่บีบบังคับ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาไม่สามารถฝังรากลึกในเชิงอำนาจได้ และเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ พระพุทธศาสนาในบางแคว้นก็เริ่มเสื่อมลง เนื่องจากขาดทั้งผู้อุปถัมภ์และองค์กรสงฆ์ที่เข้มแข็ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559 : 1203–1205)

เมื่อประเทศใดเปลี่ยนผ่านสู่สังคมที่ไม่นับถือพุทธศาสนา และมีการจำกัดเสรีภาพทางศาสนา เช่น ในกรณีของอินเดียตอนเหนือ อัฟกานิสถาน หรือเอเชียกลาง ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา กลับกลายเป็นพื้นที่ที่พระพุทธรูปถูกทำลาย พระไตรปิฎกถูกเผาทิ้ง และพระภิกษุไม่สามารถดำรงชีวิตได้ พระพุทธศาสนาจึงสูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิง (ส. ศิวรักษ์ฯ, 2555 : 52-54) กรณีของ พุทธสถานบามิยัน (Bamiyan) ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 4-6 แต่ถูกทำลายโดยกลุ่มตาลิบันใน พ.ศ. 2544 เป็นตัวอย่างที่สะท้อนบทเรียนทางประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน (UNESCO, 2568)

อีกประการหนึ่งที่เป็นเหตุแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนาก็คือ ความย่อหย่อนในพระวินัย และความแตกแยกภายในคณะสงฆ์เอง การแบ่งพวก แบ่งหมู่ ขาดความสามัคคี การประพฤติดิฉิมาพระธรรมวินัย ทำให้ความศรัทธาของประชาชนเสื่อมถอย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544 : 61-63)

จากสาเหตุทั้งปวงจึงอาจสรุปได้ว่า ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. นักปกครองของรัฐ โดยเฉพาะผู้มีอำนาจสูงสุด ต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่เข้าใจพระธรรมคำสอนอย่างแท้จริง มิใช่เพียงในนาม
2. องค์กรคณะสงฆ์ต้องมีความเข้มแข็ง มีความรู้ ความสามารถ และมีเอกภาพทั้งในด้านความเห็นและพฤติกรรมทางศาสนา

ประเทศไทยนับเป็นกรณีพิเศษที่พระพุทธศาสนายังคงความมั่นคงได้ตลอดประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุที่ผู้นำของประเทศตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน ประกอบกับพระมหากษัตริย์ได้ทรงอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปัญหาภายในก็ยังคงปรากฏในบางช่วงเวลา โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของภิกษุบางรูป และการแตกความสามัคคีภายในหมู่สงฆ์ ซึ่งกลายเป็นจุดอ่อนที่ฝ่ายตรงข้ามสามารถโจมตีได้ (กรมการศาสนา, 2560 : 78-80)

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเปรียบเสมือนแผ่นดิน ที่เป็นที่พักพิงทั้งแก่ผู้มีเจตนาดีและผู้แสวงหาผลประโยชน์ คนบางกลุ่มที่ประพฤติดินเสื่อมเสียหรือเข้ามาในคราบของพุทธศาสนิกชนกลับมีเจตนาร้ายต่อศาสนา ย่อมทำให้ภาพลักษณ์ของศาสนาเสื่อมถอยได้ พระธรรมวินัยแม้จะประเสริฐเพียงใด แต่ก็เป็ผลเฉพาะแก่ "สัตว์ที่มีรูปในดวงตาน้อย" เท่านั้น ผู้ที่ปิดกั้นปัญญา ย่อมยากต่อการพัฒนา (มหาเถรสมาคม, 2550 : 134-136).

ในภาวะวิกฤตของสังคม ไม่ว่าจะเป็นภัยสงคราม เศรษฐกิจ หรือความแตกแยก พระพุทธศาสนา มักถูกใช้เป็นเครื่องมือทางสังคมหรือทางลัดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ พระธรรมวินัยเพียงลำพังอาจไม่เพียงพอในการปกป้องศาสนา จำต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเสริม เพื่อธำรงพระศาสนาให้ดำรงมั่น ดังพระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ได้มีพระราชดำรัสว่า

“คณะสงฆ์แม้จะมีสิกขาวิสัยเป็นข้อบังคับ แต่เมื่อไม่มีใครว่ากล่าว ไม่มีการลงโทษอย่างแรง ก็ทำให้พระภิกษุสามเณรประพฤติหละหลวม ปล่อยไ้การคณะสงฆ์ก็จะเลวลง” (ประมวลกฎหมายคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505)

พระราชดำรัสดังกล่าวกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการตรากฎหมายคณะสงฆ์ในเวลาต่อมา เพื่อกำกับและส่งเสริมการดำรงพระศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนในสังคมไทย

จริยธรรมของนักการเมือง

จริยธรรม หมายถึง คุณธรรมและแนวทางปฏิบัติที่สังคมคาดหวังให้สมาชิกยึดถือ โดยเน้นความถูกต้อง มีมโนธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (พุทธทาสภิกขุ, 2540) สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะสมาชิกรัฐสภา ซึ่งถือเป็นบุคคลสาธารณะ การยึดมั่นในจริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการออกกฎหมายที่ส่งผลต่อประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562)

จริยธรรมทางการเมืองมีบทบาทในการสร้างความไว้วางใจของประชาชน เพราะนักการเมืองเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐในนามของประชาชน หากขาดจริยธรรม จะนำไปสู่การใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน และคนกลุ่มน้อย ขาดความโปร่งใส และเกิดการคอร์รัปชันในวงกว้าง (งทอง จันทรางศุ, 2553)

สภาพแวดล้อมทางการเมืองปัจจุบัน โดยเฉพาะภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมที่ผสมกับระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ทำให้เกิดความท้าทายด้านจริยธรรมหลายประการ ได้แก่

1. การแยกผลประโยชน์ส่วนตนกับสาธารณะไม่ชัดเจน
2. ความจำเป็นในการหาเสียงเลือกตั้งที่ต้องใช้ทุนสูง ก่อให้เกิดเขตผลประโยชน์ใหม่ที่อิงกับเงินทุนมากกว่าความชอบธรรม
3. ความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างการเมืองกับธุรกิจ นำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน
4. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้การตรวจสอบนักการเมืองเข้มข้นมากขึ้น (Habermas, 1996; Rawls, 1999)

ดังนั้น นักการเมืองจำเป็นต้องยึดมั่นในจริยธรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิดและสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสาธารณะคือหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับใดที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญย่อมใช้บังคับมิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, มาตรา 5)

หลักการนี้ส่งผลสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. กฎหมายใด ๆ ที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ
 2. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องดำเนินการตามวิธีพิเศษและเข้มงวดกว่ากฎหมายทั่วไป
- รัฐธรรมนูญยังคงหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ชัดเจน

ได้แก่

- การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำได้เฉพาะตามกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติ และเฉพาะในกรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนด

- ต้องไม่กระทบสาระสำคัญของสิทธินั้น และต้องมีผลทั่วไป ไม่เจาะจงบุคคลหรือกรณีใดกรณีหนึ่ง

- กฎหมายที่ใช้จำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องอ้างอิงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจไว้ชัดเจน “กฎหมาย” ในที่นี้ หมายถึง กฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญ ได้แก่ พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และกฎหมายที่มีศักดิ์เทียบเท่า เช่น ประกาศ คณะปฏิบัติ ไม่รวมถึงกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับของหน่วยงานใด

ตัวอย่างเช่น กรณีคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่สามารถออกระเบียบเพื่อตัดสิทธิของผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมาตรา 95 กำหนดให้ “กฎหมาย” เป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิ ซึ่งต้องหมายถึงกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญเท่านั้น (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2541)

ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ใน มาตรา 95 วรรคหนึ่ง ได้แก่

1. มีสัญชาติไทย หากได้สัญชาติโดยการแปลง ต้องได้มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี
2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันเลือกตั้ง
3. มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันเลือกตั้ง

ทั้งนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อยู่นอกเขตเลือกตั้ง หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งไม่ครบ 90 วัน หรืออยู่นอกราชอาณาจักร อาจลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งนอกเขตหรือนอกราชอาณาจักร ได้ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 95 วรรคสอง)

สำหรับบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง (มาตรา 96) ได้แก่

1. ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
2. ผู้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

3. ผู้ต้องคุมขังโดยหมายศาลหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

4. ผู้วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

โดยเฉพาะกรณีภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช รัฐธรรมนูญไทยในหลายฉบับรวมทั้งฉบับปัจจุบัน กำหนดห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้ หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลายเป็นภิกษุหรือสามเณร จะทำให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลง

เหตุผลสำคัญของการจำกัดสิทธิทางการเมืองของบุคคลกลุ่มนี้ คือการป้องกันไม่ให้สถานภาพและบทบาททางศาสนาถูกระทบจากความขัดแย้งทางการเมือง เนื่องจากภิกษุและนักบวชมีหน้าที่หลักในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและอบรมสั่งสอนศาสนิกชน หากเข้าไปมีบทบาททางการเมือง อาจนำไปสู่การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในชุมชน ทำให้สถาบันศาสนาเสื่อมเสีย หรือเกิดความขัดแย้งในหมู่ประชาชนผู้เคารพศรัทธาในตน

อีกทั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจขัดกับวัตรปฏิบัติของนักบวช และจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในฐานะผู้แทนราษฎร เนื่องจากต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของจริยธรรมทางศาสนา ซึ่งอาจกระทบต่อการทำหน้าที่อย่างอิสระ

พระวินัยและกฎหมายเกี่ยวกับการเมืองของพระสงฆ์

1. พัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์

- รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325) ออกกฎหมายคณะสงฆ์ 10 ฉบับ ว่าด้วยข้อห้ามและโทษทางพระวินัย
- รัชกาลที่ 4 ออกประกาศเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณร 14 ฉบับ
- รัชกาลที่ 5 ตรา พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) กำหนดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบเอกภาพ
- รัชกาลที่ 6 วางระเบียบข้อบัญญัติ 18 ข้อ เช่น ห้ามบวชนอกเขต หรือโดยผู้ไม่มีอำนาจ
- รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2484) ตรา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ตั้งโครงสร้างตามแบบรัฐ เช่น สมเด็จพระสังฆราช สังฆสภา ฯลฯ
- พ.ศ. 2505 ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตามแผนการปกครองของรัฐ มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535

2. หลักพระวินัยเกี่ยวกับการเมือง

ใน พระวินัยปิฎก บัญญัติห้ามพระภิกษุยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางทหารหรือการรบ เช่น

- ดูกองทัพหรือการรบ (ปาจิตติย)

- พักอยู่ในกองทัพเกิน 3 คืน (ปาจิตติย)

- การจัดการทัพ ตรวจพล (ปาจิตติย)

3. รัฐธรรมนูญไทยเกี่ยวกับพระสงฆ์

- มาตรา 96 ระบุว่า “ภิกษุ สามเณร นักพรต และนักบวช” เป็นผู้นิมีสิทธิเลือกตั้ง

4. คำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2538

ห้ามพระภิกษุสามเณรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยสรุป ดังนี้

- ห้ามเข้าไปในที่ชุมนุมหรือสภาทางการเมือง
- ห้ามช่วยเหลือเสี่ยงเลือกตั้ง
- ห้ามร่วมชุมนุมเรียกร้องสิทธิ
- ห้ามอภิปรายหรือบรรยายเรื่องการเมือง
- พระสงฆ์ต้องควบคุมและตักเตือนผู้ฝ่าฝืน

5. เหตุผลของการห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

1. ไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งอยู่เหนือการเมืองตามหลักศาสนา
2. ผิดวิสัยสมณะ นำมาซึ่งความเสื่อมเสียและการถูกติเตียน
3. กระทบความศรัทธา จากฝ่ายที่ไม่ได้รับการสนับสนุน
4. อาจถูกกีดกันหรือขัดขวาง จากผู้มีอำนาจที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากพระ

หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง “วโส อัสสริย โลก” - อำนาจเป็นใหญ่ในโลก พระควรวางตนเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด

พระสงฆ์กับสิทธิในการเลือกตั้ง

พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติ พระสงฆ์ในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง มีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แม้จะอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยก็ตาม พระสงฆ์จึงควรมีสิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเฉพาะในฐานะผู้เป็นสัญลักษณ์ของคุณธรรมและความดีงาม ซึ่งสามารถมีบทบาทในการนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข

ข้อถกเถียงว่า “พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้หรือไม่” นั้น ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้คำตอบชัดเจนว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาททางการเมืองในความหมายที่มุ่งสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเมือง

ในมุนนี้คือการใช้ธรรมะในการจัดการสังคม เช่น การให้สติปัญญาแก่ประชาชน การส่งเสริมคุณธรรมของนักการเมือง และการยับยั้งความรุนแรง ด้วยเป้าหมายเพื่อสันติภาพทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงทำให้เห็นเป็นแบบอย่างหลายครั้ง เช่น การห้ามสงครามระหว่างพระญาติ เป็นต้น

ในอีกด้านหนึ่ง การเมืองที่พระสงฆ์ไม่ควรยุ่ง คือ การเมืองที่เป็นเครื่องมือของอำนาจรัฐ เช่น การถูกใช้เป็นหัวคะแนน สนับสนุนนโยบาย หรือโฆษณาทางการเมืองที่ขัดต่อหลักธรรมคำสอน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่การปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีข้อห้ามไม่ให้พระเกี่ยวข้องกับ "การแผ่นดิน" แต่กลับอนุญาตให้สนับสนุนนโยบายของรัฐโดยไม่ถือว่าเป็นการเมือง

ในโลกปัจจุบัน การเมืองมีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร แม้แต่ภายในสถาบันสงฆ์เอง เช่น การจัดสรรของสงฆ์ หรือกฎหมายที่ควบคุมการบริหารกิจของคณะสงฆ์ ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์ก็เกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปแบบหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น หากการเมืองหมายถึงการจัดการสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข พระสงฆ์ควรมีสติธิในการแสดงออกทางการเมืองภายใต้กรอบของธรรมะ เพื่อให้การเมืองไทยขับเคลื่อนไปอย่างมีคุณธรรม และควรมีการทบทวนข้อจำกัดทางกฎหมายที่กีดกันพระสงฆ์ออกจากการมีส่วนร่วมนี้ ให้เกิดความเท่าเทียมในฐานะพลเมืองไทย เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

สรุป

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรอง สติธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน การที่พระสงฆ์ไม่ได้รับสิทธิในการเลือกตั้งอาจก่อให้เกิดคำถามถึงการจำกัดสิทธินี้ในเชิงกฎหมายและทางศีลธรรม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์ของความดีและคุณธรรมในสังคมไทย ซึ่งสามารถมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นหรือการส่งเสริมความดีในสังคมได้

ทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ควรได้รับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในกรอบที่เหมาะสมกับบทบาทของตน โดยเฉพาะในการเสนอความคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม ความดีงาม และการทำงานเพื่อสังคมตามหลักการของพระพุทธศาสนา เช่น อธิปไตย 3, พรหมวิหาร 4, หรือธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการปกครองที่เป็นธรรม

โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรมีความสามารถในการตัดสินใจที่เหมาะสมตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

ซึ่งเป็นสิ่งที่พระสงฆ์สามารถมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมและความเป็นธรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2560). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ธงทอง จันทรางศุ. (2553). ธรรมาภิบาลกับการเมืองไทย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ประมวลกฎหมายคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505. บทนำ. อ้างอิงพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). รัฐกับพระศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). จริยธรรมพื้นฐานของมนุษย์. ธรรมสภา.

มหาเถรสมาคม. (2550). คำสอนสำคัญในพระไตรปิฎก. ธรรมสภา.

ส. ศิวรักษ์. (2555). พุทธศาสนากับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 18). มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). แนววินิจฉัยเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. คณะกรรมการกฤษฎีกา.

Habermas, J. (1996). Between Facts and Norms. Cambridge: MIT Press.

Rawls, J. (1999). A Theory of Justice. Cambridge: Harvard University Press.

UNESCO, Destruction of the Bamiyan Buddhas, <https://whc.unesco.org/en/news/177/>